

Hans-Dieter Mutschler

Az ember – egynapos légy a kozmoszban?

A kozmosz mindig is meg lehetett volna nagy volt az ember számára, de el lehetett viselni, amíg hinni tudtuk, hogy mi állunk a középpontjában. Vagy másképp forogtatva: Még nagyobb is lehetett volna, amíg mi álltunk a középpontban. Amikor Kopernikusz és Kepler révén kiderült, hogy a Föld forog a Nap körül, nem pedig fordítva, ez sok ember számára „sértést” jelentett, mindenekelőtt akkor, ha valóságos volt, mert azt gondolták, ha Isten akarta létüket, akkor a középpontban kell állniuk. Miután a heliocentrikus világkép érvényre jutott a geocentrikus szemben, az a gondolatot vigasztalódtak (egyébként maga Kepler is), hogy a Nap – mint Isten jelképe – számára illőbb, hogy a világközepén álljon.

Ezzel a szimbolizmussal azonban nem ért véget a dolog. Mióta tudjuk, hogy sok nap létezik, sok naprendszer, amelyek galaxiák sokaságát alkotják, különböző galaxisok átfogóbb egységeket alkotnak, és mindenekelőtt, hogy a kozmosz minden területén egyformán fest, az az nincs középpontja, nincs periferiája, és egyáltalán semmiféle geometriai szerkezetet nem mutat, ez sok emberre egyfajta kozmológiai megaláztatás-ként hatott, elsősorban azokra a mérhetetlen teher és időkre való tekintettel, amelyekhez képest az ember még egy napos légynek sem tűnik, hanem éppenséggel a mérő semminek. Ezt a semmit akarva volna Isten, és az ő kedvéért valósult volna meg az egész kozmológiai varázslat? Mi csodaabszurditás!

Ehhez jött még, hogy mi nélkülözhetetlen akartuk kiszámítani a kozmoszt, annál inkább nem mutatta semmiféle jelét sem az értelemnek, a célnak vagy bármiféle normának. Steven Weinberg fizikus azt mondta: „Mi nélkül lehet többé válik a világ egyetem, annál értelmetlenebbnek is tűnik.” Vajon az ember tényleg „egy cigány az univerzum peremén, amely süket az ő zenéjére” (Jacques Monod)? Logikus következtetés-e tehát az ateizmus?

Bármilyen valószínűen hangozzék is ez – két probléma húzódik meg a világnézeti rövidzárlat mögött, egy pszichológiai és egy filozófiai.

A *pszichológia probléma* abból adódik, hogy a világ minden végtelességét Isten végtelességének pozitív metaforájaként is lehet olvasni. Így reagált a 16. században Giordano Bruno, amikor először töprengett el a világ végtelességéről. Ő egészen másképpen érvelt: Egy végtelen Istenhez egyedül egy végtelen világ-egyetem teremtése illik, olyannyira, hogy egy ki sebb világ méltatlan lenne ehhez az Istenhez. Úgy tűnik tehát, hogy az ember előzetes pszichológiai beállítottságától, nem pedig magától a Mindenségtől függ, hogyan viszonyul a Mindenség végtelen táasságához.

Na gyonfonatos *filozófia probléma* adódik a mennyiség és a minőség kérdéséből. Mennyiségi legnézve az ember valóban teljesen elhanyagolható jelenség. Minőségileg nézve viszont messze a legbonyolultabb lény, amelyet csak is mérünk. Egyedül az ember agyában 100 milliárd idegsejt alkotja az átláthatatlanul bonyolult hálózatot. Alapjában véve senki sem tudja, hogyan működik az agy, és annak esélyünk van arra, hogy sose tudjuk meg, mivel egyszerűen túl bonyolult.

Másfelől a kozmosz – az emberi aggyal összehasonlítva – meg lehetett volna „unalmas”. Legnagyobb rész semmiből áll, vagyis minímális energiájú vákuum-fluktuációkból, és 99%-ban a legegyszerűbb elemekből, mint a hidrogén vagy a hélium. A csillagoknak hosszas és bonyolult szakaszokon kell keresztülmenniük, hogy egyáltalán létrehozzanak egy vas- vagy szénatomot. Ha megfontoljuk továbbá, milyen valószínűtlen a makromolekulák, az egysejtűek, a növények, az állatok és az ember létrejötte, akkor már tisztán természetudomány szempontból is érvényes a tétel: erre a nagy kozmikus gépezetre messzemenően szükség volt ahhoz, hogy az ember megjelenjen.

Ezért alapjában véve teljesen értelmetlen, hogy sokan Isten nem-létére való utalásként, vagy legálább is a keresztény teremtés hittagadásaként értelmezik a kozmoszméretet. Aki így tesz, az a minőségnek fölébe állítja a mennyiséget, ami kézenfekvő a globalizáció korszakában. Manapság egyenesen „humán tökérről” beszélünk, az a pénzügyi mennyiség elérésére örülünk az embernél sem áll meg.

A mennyiségi szemléletnek a minőségivel szembeni elsődlegessége nem csupán filozófiai értelmetlen, hanem *teológiai* is, hiszen a zsidó-keresztény kinyilatkoztatás mindig is a mennyiség elnében döntött, mégpedig radikálisan: A zsidóság az ókor egyik legjelentéktelenebb, legmegvetettebb népe volt, valóságos semmi – össze hasonlítva az egyiptomiakkal, asszírokkal, babiloniakkal vagy akár a rómaiakkal. Názáret aprócska falu volt a főváros, Jeruzsálemhez képest, Jézus pedig egy minden hatalmat nélkülöző vendégházpredikátor, ha az akkori vallási elit képviselőihez, szók Rómától kapott hatalmához és dicsőségéhez hasonlítjuk.

Keresztény szemlélet nézve az igazság egy csöppnyi gyerekek a já szolban. Talán megfellekedtünk a hatalom és trónfosztásáról a gyengék és jelentéktelenedicséretéről, ha a kozmosz hatalmas jelensége annyira imponál nekünk, hogy azt hisszük, túlságosan nagy Isten számára. Talán egy szerényen csak a mi hiányunk csúszta.

Fontoljuk meg, micsoda pimaszsággal demitologizálták az ókori zsidóapogány kozmológiai égitest-hittét. A babiloniak hittek az égitestek isteni hatalmában, a zsidók szemében viszont – a teremtés történet szerint – a nap, a hold és a csillagok csak piszkos ló mécsesek, hogy az ember azért lásson valamiképp. Ezt a szemtelen eljárást kellene példaképnek tekintnünk. Az égitestek nem istenek, de arra sem alkalmasak, hogy negatív istenbizonyítékot kovácsoljunk belőlük.

Forrás: Publik-Forum, 2002/15

A szerző Frankfurtban élő fizikus és teológus.